

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Aika 23.09.2025, klo 17:01 - 20:56

Paikka Päiväkotikatu 1, Mustikkatassu

Käsitellyt asiat

- § 82 Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus**
- § 83 Pöytäkirjan tarkastus**
- § 84 Otto-oikeus**
- § 85 Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma toimintavuodelle 2025-2026**
- § 86 Valssin käyttöönotto Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa 2025**
- § 87 Vuorohoidon linjaukset varhaiskasvatuksessa**
- § 88 Vammaisneuvoston asettaminen toimikaudelle 2025-2029**
- § 89 Vanhusneuvoston asettaminen toimikaudelle 2025-2029**
- § 90 2. kolmannesvuosiraportti 2025 / Sivistyslautakunta**
- § 91 Talousarvion 2026 valmistelu / Sivistyslautakunta**
- § 92 Arviointikertomus 2024 / Sivistyslautakunta**
- § 93 Aluehallintoviraston lausunto- ja selvityspyyntö sivistyslautakunnalle**
- § 94 Sivistyslautakunnan kokousajat**
- § 95 Toimialan ajankohtaiset asiat**

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Saapuvilla olleet jäsenet

Jaana Lopperi, puheenjohtaja
Annukka Räisänen, 1. varapuheenjohtaja
Harri Hautala
Tapio Hämäläinen, poissa § 95 aikana klo 17:33-17:44
Panu Karjalainen
Pyyr Männistö
Jonna Pöysti
Ulla Sohlman
Katariina Tuokko

Muut saapuvilla olleet

Salla Hutri, sihteeri
Tanja Hartonen, kunnanhallituksen edustaja
Jari Hautamäki, vs. sivistysjohtaja, esittelijä
Hapii Salmi, nuorisovaltuuston edustaja
Piia Uotinen, kunnanhallituksen puheenjohtaja
Tuomo Penttinen, hallinto- ja talousjohtaja, §:t 82-83, 95, poistui 18:00
Minna Morkila-Halinen, varhaiskasvatuksen johtaja, §:t 85-87, saapui 18:07, poistui 19:21
Anu Pulkka, varhaiskasvatuksen opettaja, §:t 85-87, saapui 18:07, poistui 19:21
Taija Kirstua, hyvinvointikoordinaattori, §: 88-89, saapui 19:21, poistui 19:30

Poissa

Juho Järvenpää, kunnanjohtaja

Allekirjoitukset

Jaana Lopperi
Puheenjohtaja

Salla Hutri
Sihteeri

Pöytäkirjan tarkastus

Pöytäkirja on tarkastettu ja hyväksytty

25.09.2025

25.09.2025

Jonna Pöysti

Annukka Räisänen

Pöytäkirjan nähtävänäolo

Pöytäkirja julkaistaan yleisessä tietoverkossa 26.9.2025.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Salla Hutri, sihteeri

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 82

Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus

Kokouksen laillisuuden ja päätösvaltaisuuden toteaminen.

Hallintosääntö 134 § Toimielimen päätöksentekotavat

Hallintosääntö 135 § Sähköinen kokous

Hallintosääntö 136 § Sähköinen päätöksentekomenettely

Hallintosääntö 137 § Kokousaika ja -paikka

Hallintosääntö 139 § Sähköinen kokouskutsu

Hallintosääntö 142 § Varajäsenen kutsuminen

Hallintosääntö 143 § Läsnäolo kokouksessa

Hallintosääntö 146 § Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Puheenjohtaja toteaa kokouksen laillisesti koolle kutsutuksi ja päätösvaltaiseksi.

Päätös

Hyväksyttiin.

Puheenjohtaja esitti asioiden käsittelyjärjestykseen muutosta siten, että § 95 "Toimialan ajankohtaiset asiat" käsitellään § 83 "Pöytäkirjan tarkastus" jälkeen.

Lautakunta hyväksyi puheenjohtajan tekemän ehdotuksen.

Hallinto- ja talousjohtaja Tuomo Penttinen oli läsnä pykälien 82-83 sekä 95 aikana klo 17.01-18.00.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 83

Pöytäkirjan tarkastus

Pöytäkirjantarkastajien valitseminen
Hallintosääntö 159 § Pöytäkirjan laatiminen ja tarkastaminen
Pöytäkirjantarkastajat on valittu aakkosjärjestyksessä.
Pöytäkirja tarkastetaan sähköisesti.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Pöytäkirjantarkastajiksi valitaan Jonna Pöysti ja Annukka Räisänen.

Päätös

Pöytäkirjantarkastajiksi valittiin Jonna Pöysti ja Annukka Räisänen.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 84

Otto-oikeus

Valmistelija / lisätiedot:

Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja, jari.
hautamaki@mantyharju.fi

Viranhaltijapäätökset ajalta 5.8.2025-17.9.2025

kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja / vs. sivistysjohtaja
Hankintapäätös:

§ 2 F- ja M-reittien kilpailutus / Oikaisuvaatimus Tilausliikenne Veijo Pulkka Oy / uusi
päätös, 25.08.2025

Henkilöstöpäätös:

§ 1 Elokuvakoneen hoitaja/palvelussuhde toistaiseksi, 18.08.2025

§ 2 Koulukuljetuskoordinaattorin virkasuhteen purkaminen koeaikana, 11.09.2025

§ 4 Koulukuljetuskoordinaattorin vakituinen virka, 17.09.2025

sivistysjohtaja

Hankintapäätös:

§ 2 Reittien M ja F hankinta 7.8.2025-30.5.2026, 05.08.2025

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta ei käytä otto-oikeutta, koska päätöspöytäkirjoissa ei ole mitään
sellaista, mikä olisi esteenä päätösten täytäntöönpanolle.

Päätös

Hyväksyttiin.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 85

Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma toimintavuodelle 2025-2026

MjuDno-2025-566

Valmistelija / lisätiedot:

Minna Mokkila-Halinen, varhaiskasvatuksen johtaja, minna.mokkila-halinen@mantyharju.fi

Liitteet

1 Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma 2025-2026.pdf

Kunnallisen varhaiskasvatuksen toimintaa ja sen kehittämistä ohjaavat varhaiskasvatuslain (540/2018) ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) ohella Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma, kuntastrategia, hyvinvointisuunnitelma ja kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma varhaiskasvatuksessa sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksessa ei ole velvoitetta laatia toimintasuunnitelmaa, mutta suunnitelma kuitenkin luo pohjan yhteisille tavoitteille, painopisteille ja toimenpiteille.

Toimintavuosittain laadittava toimintasuunnitelma täsmentää, miten varhaiskasvatussuunnitelmaa toteutetaan ja mitä kokonaisuuksia painotetaan toimintavuoden aikana. Toimintasuunnitelmassa on kuvattuna toimintavuodelle asetetut tavoitteet, arviointi ja kehittäminen. Toimintasuunnitelmassa kiinnitetään huomiota myös toimintaa ohjaavaan toimintakulttuuriin, varhaiskasvatuksen tukitoimiin, dokumentointiin sekä arvioinnin kehittämiseen.

Suunnitelman toteuttamiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen työyhteisö. Toimintasuunnitelma tarkentuu vielä toimintakauden käynnistyttyä ryhmäkohtaisessa suunnittelussa.

Toimintasuunnitelma otetaan käyttöön uuden Mäntyharjun kunnan kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä. Yhtenäiskoulujen yhteydessä olevassa esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa suunnitelmaa voidaan tarvittaessa hyödyntää.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta merkitsee tiedoksi Mäntyharjun varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelman 2025-2026.

Päätös

Merkittiin tiedoksi.

Varhaiskasvatuksen johtaja Minna Mokkila-Halinen ja varhaiskasvatuksen opettaja Anu Pulkka olivat läsnä tämän pykälän käsittelyn ajan.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 86

Valssin käyttöönotto Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa 2025

MjuDno-2024-709

Valmistelija / lisätiedot:

Minna Mokkila-Halinen, varhaiskasvatuksen johtaja, minna.mokkila-halinen@mantyharju.fi

Valssi on Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin ylläpitämä digitaalinen palvelu, jolla voidaan toteuttaa varhaiskasvatusta koskevia arviointitiedonkeruita, saada toimijakohtaisia arviointiraportteja, tuottaa arvioinnin toimipaikkakohtaisia yhteenvetoja sekä julkaista toimijan lakisääteisiä arviointituloksia. Valssi avattiin kaikkien kuntien ja yksityisten palveluntuottajien käyttöön 1.8.2023.

Varhaiskasvatustoimija saa itsearvioinnin tueksi kehitetyt kansalliset työkalut käyttöönsä vain Valssin kautta. Työkaluilla toteutettuja arviointitiedonkeruita saa tehdä vain Valssilla. Valssin käyttö on maksutonta. Valssin käyttöliittymä on selainpohjainen, eikä järjestelmän käyttöön tarvita erillistä lisenssiä.

Työkaluilla voidaan tuottaa tietoa niin varhaiskasvatuksen saatavuudesta, järjestämisestä ja johtamisesta kuin varhaiskasvatuksen pedagogisesta toiminnasta, kuten vuorovaikutuksesta, leikistä tai monipuolisesti oppimisen eri alueista.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatus on saanut valtion erityisavustusta 25 000 euroa hankkeelle ”Yhtenäisten laatukriteerien käyttöönotto ja jalkauttaminen osaksi uuden Mäntyharjun kunnan laatutyötä”. Rahoitus on vuodelle 2025.

Mäntyharjulla Valssin käyttö tukee varhaiskasvatusta lakisääteisten itsearviointien toteuttamisessa (varhaiskasvatusturva 540/2018, 24§) sekä uuden kunnan varhaiskasvatustietojärjestelmän laadun yhtenäistämisessä. Valssin avulla on tarkoitus tunnistaa entistä paremmin varhaiskasvatustoiminnan vahvuuksia ja kehittämistarpeita.

Karvin koulutuksen arviointisuunnitelmaan on vuosille 2024–2027 kirjattu kaksi Valssilla toteuttavaa kansallista arviointia. Tiedonkeruusiin osallistuminen edellyttää kunnalta Valssin käyttöönottoa (laki Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta 1295/2013, 7§). Mäntyharju on mukana syksyn 2026 arvioinnin otoksessa (alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen nykytila). Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen toimipaikoista otokseen sisältyy päiväkotit Mustikkatassu. Tiedonkeruu kohdennetaan organisaation johdolle, päiväkodin johtajille ja päiväkodin lapsiryhmän henkilöstölle.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta merkitsee tiedokseen Valssi-arviointipalvelun käyttöönoton.

Päätös

Merkittiin tiedoksi.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Varhaiskasvatuksen johtaja Minna Morkila-Halinen ja varhaiskasvatuksen opettaja Anu Pulkka olivat läsnä tämän pykälän käsittelyn ajan.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 87

Vuorohoidon linjaukset varhaiskasvatuksessa

MjuDno-2025-568

Valmistelija / lisätiedot:

Minna Mokkila-Halinen, varhaiskasvatuksen johtaja, minna.mokkila-halinen@mantyharju.fi

Liitteet

1 Vuorohoidon linjaukset 1.1.2025 alkaen.pdf

Varhaiskasvatuslain (540/2018) 5 § mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

Perheellä ei ole subjektiivista oikeutta vuorohoitoon tai laajennettuun varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuslain mukaisesti vuorohoitoa järjestetään iltaisin, öisin, viikonloppuisin ja arki- ja juhlapyhinä (540/2018, 13 §). Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä vanhemman tai muun huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi.

Vuorohoito vaatii erityisjärjestelyjä mm. aterioiden, hoito- ja kasvatushenkilöstön resurssoinnin vuoksi. Vuorohoidon linjauksilla varmistetaan lapsen edun mukainen varhaiskasvatuksen järjestäminen, varhaiskasvatuslain mukainen henkilöstömäärä päivähoitoon ja vuorohoitoon sekä virka- ja työehtosopimuksen määräykset henkilökunnan työaikajärjestelyistä.

Linjauksia on päivitetty keväällä 2025 vastaamaan uuden Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuspalvelua. Päivitystyötä on ollut tekemässä varhaiskasvatuksen johtaja, päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatushenkilöstö. Päivitystyössä on huomioitu Aluehallintoviraston ohjauskirje 4/2024 Vuorohoito varhaiskasvatuksessa (ISAVI/1005 /2024).

Päiväkoti Mustikkatassu on ympärivuorokautinen päiväkotitoiminta ja päiväkotitoiminta Kuuttila on laajennetun aukiolon yksikkö. Molemmat yksiköt ovat auki hoitoaikavarausten mukaisesti.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta hyväksyy vuorohoidon linjauksen Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa.

Päätös

Hyväksyttiin.

Varhaiskasvatuksen johtaja Minna Mokkila-Halinen ja varhaiskasvatuksen opettaja Anu Pulkka olivat läsnä tämän pykälän käsittelyn ajan.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Kokouksessa pidettiin tauko tämän pykälän käsittelyn jälkeen klo 18.45-19.21. Tauon aikana lautakunta tutustui päiväkotia Mustikkatassuun ja sen toimintaan Minna Makkila-Halisen ja Anu Pulkkan opastamana.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 88

Vammaisneuvoston asettaminen toimikaudelle 2025-2029

MjuDno-2025-570

Valmistelija / lisätiedot:

Taija Kirstua, hyvinvointikoordinaattori, taija.kirstua@mantyharju.fi

Vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vammaisneuvosto. Vammaisneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus. Kunnanhallituksen on huolehdittava vammaisneuvoston toimintaedellytyksistä. Vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta. (Kuntalaki 410/2015 §28).

Mäntyharjun kunnan 1.6.2025 voimaan tulleen hallintosäännön mukaan (§13) kunnassa on kolme vaikuttamistoimielintä nuorisovaltuusto sekä vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto, joiden kokoonpanosta, asettamisesta ja toimintaedellytyksistä päättää sivistyslautakunta.

Järjestöt ovat nimenneet varsinaisen jäsenensä ja mahdollisuuksien mukaan myös varajäsenensä. Vammaisneuvoston jäsenet nimetään paikallisista vammaisjärjestöistä. Etelä-Savon näkövammaisten nimeämä edustaja toimii paikallisen, säännöllisesti kokoontuvan Mäntyharjun näkövammaisten vertaisryhmän vetäjänä. Järjestötoimijoiden lisäksi sivistyslautakunta (16.6.2025 §68), tekninen lautakunta (19.8.2025 §63) ja kunnanhallitus (30.6.2025 § 22) ovat nimenneet edustajansa ja varaedustajansa neuvostoon.

Kuntaliitoksen myötä Mäntyharjun vammaisneuvosto yhdistyi Pertunmaan vanhus- ja vammaisneuvoston kanssa ja täydensi jäseniään keväällä 2025 (26.03.2025 § 39). Neuvostojen yhdistyminen on huomioitu myös toimikauden 2025–2029 kokoonpanon asettamisessa.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta asettaa vammaisneuvostoon toimikaudelle 2025–2029 seuraavat henkilöt:

Edustamansa taho:	Varsinainen jäsen	Varajäsen
Mäntyharjun-Pertunmaan Kehitysvammaisten tuki ry	Leena Pekkanen	
Mäntyharjun-Pertunmaan Diabetesyhdistys ry	Marika Lanki	
Mäntyharjun Seudun hengitysyhdistys ry	Anja Nupponen	

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Mäntyharjun Kuulo ry	Elsa Mannermaa	
Mäntyharjun Reumayhdistys ry	Mervi Laakso	
Mäntyharjun Sydänyhdistys ry	Liisa Torniainen	
Etelä-Savon näkövammaiset ry	Antero Keinänen	
Pertunmaan vanhus- ja vammais- neuvosto 2021–2025/ Pertunmaan edustaja	Kaisa Varjoaho	
Mäntyharjun seurakunta ja Pertunmaan kappeliseurakunta	Minna Pennanen	Annukka Salmivaara
Sivistyslautakunta	Harri Hautala	Panu Karjalainen
Tekninen lautakunta	Riitta Pilssari	Ari Hartonen
Kunnanhallitus	Jaana Partio	Heta Jukola

Vammaisneuvoston sihteerinä toimii kunnan hyvinvointikoordinaattori

Päätös

Hyväksyttiin.

Hyvinvointikoordinaattori Taija Kirstua oli läsnä tämän pykälän käsittelyn ajan.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 89

Vanhusneuvoston asettaminen toimikaudelle 2025-2029

MjuDno-2025-572

Valmistelija / lisätiedot:

Taija Kirstua, hyvinvointikoordinaattori, taija.kirstua@mantyharju.fi

Ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vanhusneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Vanhusneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vanhusneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta (Kuntalaki 410/2015 §27).

Mäntyharjun kunnan 1.6.2025 voimaan tulleen hallintosäännön mukaan (§13) kunnassa on kolme vaikuttamistoimielintä nuorisovaltuusto sekä vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto, joiden kokoonpanosta, asettamisesta ja toimintaedellytyksistä päättää sivistyslautakunta.

Järjestöt ovat nimenneet varsinaisen jäsenensä ja mahdollisuuksien mukaan myös varajäsenensä. Järjestötoimijoiden lisäksi sivistyslautakunta (16.6.2025 §68), tekninen lautakunta (19.8.2025 §63) ja kunnanhallitus (30.6.2025 § 22) ovat nimenneet edustajansa ja varaedustajansa neuvostoon.

Kuntaliitoksen myötä Mäntyharjun vanhusneuvosto yhdistyi Pertunmaan vanhus- ja vammaisneuvoston kanssa ja täydensi jäseniään keväällä 2025 (26.03.2025 § 38). Neuvostojen yhdistyminen on huomioitu myös toimikauden 2025–2029 kokoonpanon asettamisessa.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta asettaa vanhusneuvostoon toimikaudelle 2025–2029 seuraavat henkilöt:

Edustamansa taho:	Varsinainen jäsen	Varajäsen
Mäntyharjun Eläkkeensaajat Ry	Armi Sundström	Hannele Nivasalo
Eläkeliiton Mäntyharjun yhdistys ry	Ilpo Honkanen	Anja Aaltonen
Eläkeliiton Pertunmaan yhdistys ry	Ari Leskinen	Anna-Liisa Lehtinen
Mäntyharjun Seniorit ry	Kaija Syrjäläinen	Marja Sadik- Ogli
Sotien 1939–1945 Mäntyharjun-Pertunmaan perinneyhdistys ry	Jorma Laesharju	
Mikkelin Seudun omaishoitajat ja läheiset ry	Eija Salokatve	Eija Saintula
Mäntyharjun seurakunta ja Pertunmaan kappeliseurakunta	Annukka Salmivaara	Minna Pennanen

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Sivistyslautakunta	Jaana Lopperi	Ulla Sohlman
Tekninen lautakunta	Matti Nykänen	Tapio Pesonen
Kunnanhallitus	Teemu Punavaara	Tanja Hartonen
Vammaisneuvoston edustaja	Päätetään Vammaisneuvoston järjestäytymiskokouksessa	

Vanhusneuvoston sihteerinä toimii kunnan hyvinvointikoordinaattori.

Päätös

Hyväksyttiin.

Hyvinvointikoordinaattori Taija Kirstua oli läsnä tämän pykälän käsittelyn ajan.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 90

2. kolmannesvuosiraportti 2025 / Sivistyslautakunta

MjuDno-2025-296

Valmistelija / lisätiedot:

Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja, jari.hautamaki@mantyharju.fi

Liitteet

- 1 Sivistyslautakunta yhteensä, tilanne 16.9.2025
- 2 Sivistyslautakunta yksiköt, tilanne 16.9.2025
- 3 Ennuste TA 2025 toteutumisesta, tilanne 16.9.2025

Yhdistymishallituksen 13.1.2025/9§ hyväksymän talousarvion täytäntöönpano-ohjeen mukaan kunnanhallitus saa kuukausittain tiedoksi talouskatsauksen ja kolmannesvuosittain kattavamman osavuosikatsauksen, jonka se toimittaa edelleen kunnanvaltuustolle.

Sivistyslautakunnan vuoden 2025 2. kolmanneksen talousraportit ovat liitteinä. Vuoden 2025 talouden toteuma (kuukaudet 1–8) on jatkunut lautakuntatasolla suunnitellun mukaisena. Toimintamenoja on kertynyt yhteensä – 7 720 085 euroa. Toimintatuottoja on kertynyt yhteensä 876 283 euroa.

Toimintamenot ovat ylittyneet mm. ennakoitua suurempien hanketoiminnan omarahoitusosuuksien ja kasvaneiden erityisopetuksen ja S2-opetuksen tarpeiden vuoksi. Lisäksi perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen oikeutettujen lasten määrä on kasvanut, mikä on vaikuttanut mm. koulukuljetus-, ateria- ja oppimateriaalikustannusten kasvuun. Toimintatulot ovat ylittyneet lisääntyneet ennakoitua laajemman hanketoiminnan ja kotikuntalaskutuksen ansiosta.

Talousarvion toteutumisen pohjalta tehdyn ennusteen mukaan toimintakate toteutuu lähes suunnitellun mukaisesti.

Sivistyspalveluiden investoinnit ovat toteutuneet (08/2025) seuraavasti:

- Kansalaisopiston kalustohankinnat 25 000 €, tot. 10300 €, toteutuu 2025 loppuun mennessä
- Yhtenäiskoulu kalustohankinnat 30 000 €, tot. 0 €, toteutuu 2025 loppuun mennessä
- Lukio kalustohankinnat 25 000 €, tot. 0 €, toteutuu 2025 loppuun mennessä
- Varhaiskasvatuksen kalustohankinnat 30 000 €, tot. 0 €, toteutuu 2025 loppuun mennessä
- Kinon laitehankinta 93 400 €, tot. 60 300 €, johon saatu elokuvasäätöön avustus 41 000 €, nettokulut 19300 €, investointi toteutettu loppuun saakka.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta

1. merkitsee vuoden 2025 toisen kolmannesvuosiraportin tiedokseen ja
2. lähettää raportin tiedoksi kunnanhallitukselle ja edelleen kunnanvaltuustolle.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Kokouskäsitely

Esittelijä esitteli kokouksessa korjatun ennusteen talousarvion 2025 toteutumisesta. Korjattu ennuste vaihdetaan liitteeksi 3 Ennuste TA 2025 toteutumisesta, tilanne 16.9.2025.

Esittelijä muutti päätösehdotustaan seuraavasti:

Sivistyslautakunta

1. merkitsee vuoden 2025 toisen kolmannesvuosiraportin tiedokseen ja
2. lähettää raportin tiedoksi kunnanhallitukselle ja edelleen kunnanvaltuustolle sekä
3. esittää kunnanhallitukselle ja edelleen kunnanvaltuustolle 200.000 euron lisämäärärahaa sivistyslautakunnan käyttötalouteen (palkkakustannukset).

Päätös

Sivistyslautakunta hyväksyi asian muutetun päätösehdotuksen mukaisesti.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 91

Talousarvion 2026 valmistelu / Sivistyslautakunta

MjuDno-2025-569

Valmistelija / lisätiedot:

Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja, jari.hautamaki@mantyharju.fi

Kuntalaki 13 luku Kunnan talous § 110 mukaan "Talousarvio ja suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Taloussuunnitelma on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen".

Talousarviovuoden 2025 alussa Mäntyharjun ja Pertunmaan kunnat yhdistyivät Mäntyharjun kunnaksi. Kuntaliitoksesta laaditussa sopimuksessa todetaan taloudesta seuraavaa: "Mäntyharjun kunta sopeuttaa talouttaan niin, että kuntaa uhkaava negatiivinen vuosikate estetään käynnistämällä ja päättämällä välittömät sopeutustoimet kummankin yhteen liittyvän kunnan alueella. Tilinpäätöksen on oltava ylijäämäinen."

Kunnan taloutta on sopeutettu vuonna 2025 veroratkaisulla, talousarvion edellyttämällä karsinnoilla / päällekkäisyyksien karsimisella ja kunnanhallituksen hyväksymän keväällä 2025 käytyjen yt-neuvottelujen lopputuloksella. Erityisesti yt-neuvottelujen ratkaisut näkyvät kokonaisuudessaan vasta vuosina 2026–2027.

Vuoden 2026 talousarvion käyttötalousraamin tavoitteena on välttää alijäämä, arvioida verotulokehitys ja valtionosuus kertymä realistisesti, mutta ei ylioptimistisesti.

Sivistyspalveluiden käyttöraamiksi on päätetty 11 432 000 €. Siinä on huomioitu yt-neuvottelujen toimialakohtainen ratkaisu säästötoimista. Lisäksi käyttötaloudessa on huomioitu arvioitu 2,2 %:n kasvu, jolla kompensoidaan inflaation ja palkkaratkaisujen vaikutusta.

Talousarvion laadinnan aikataulu:

- talousarvion laadintaohje kunnanhallituksessa 25.8.
- kunnanhallituksen talousarvioseminaari 13.10.
- veropäätökset kunnanvaltuustossa 3.11.
- lautakuntien esitykset talousarvioksi käsitelty 7.11. mennessä
- kunnanhallituksen talousarviokäsittely 1.12. / varalla 8.12.
- kunnanvaltuuston talousarviokäsittely 15.12.

Kunnanhallitus on kokouksessa 25.8 todennut, että aikataulu on lautakuntia velvoittava ja lautakuntien esittelijät vastaavat talousarvion valmistelusta lautakuntatasolla. Sivistyspalveluiden talousraamin käytöstä on tehty alustavaa suunnitelmaa.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Lautakunta käy lähetekeskustelua vuoden 2026 talousarvion valmistelusta.

Päätös

Hyväksyttiin.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 92

Arviointikertomus 2024 / Sivistyslautakunta

MjuDno-2025-86

Valmistelija / lisätiedot:

Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja, jari.hautamaki@mantyharju.fi

Liitteet

1 Arviointikertomus 2024

Tarkastuslautakunnan tehtävä on kuntalain 121 §:n mukaan arvioida, ovatko valtuuston talousarviossa asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuneet. Lisäksi tarkastuslautakunnan tehtävä on arvioida, onko kunnan toiminta ollut tuloksellista ja tarkoituksenmukaista.

Valtuuston asettamien tavoitteiden toteutumista sekä kunnan koko toimintaa on arvioitu suunnitelmien, saatujen selvitysten, tilinpäätöksen, henkilöstökertomuksen sekä muun aineiston perusteella. Tarkastuslautakunta on arvioinnissaan painottanut kuntalaisten hyvinvoinnin ja kunnan elinvoiman kehittämistä, toiminnan tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta.

Sivistyspalveluista todetaan, että

1. Sivistyspalveluiden yhtenä toiminnallisena tavoitteena on monipuolisen kulttuurielämän säilyminen vireänä ja entisestään monipuolisempana. Kulttuurituottajan tehtävä on ollut täyttämättä jo jonkin aikaa. Mäntyharjulaisten kulttuurialan toimijoiden viesti on selkeä: kunnan tulee palkata kulttuuriasioita koordinoiva työntekijä tukemaan tapahtumia järjestäviä tahoja. Kunnan tehtävänä on huolehtia myös paikkakunnan rikkaan kulttuuriperinnön säilymisestä. Riskinä on, että nykyisellä tiimipohjaisella työskentelymallilla tähän veloitetta ei pystytä täyttämään.
2. Sivistyspalveluissa merkittäväksi riskiksi on noussut kelpoisuuden omaavien työntekijöiden saatavuus. Toistaiseksi tätä riskiä on onnistuttu torjumaan, vaikka erityisesti sijaisten palkkaamisessa on ollut haasteita. Perusopetuksen ja tätä myös lukion oppilasennusteet osoittavat oppilasmäärän pienemistä tulevaisuudessa. Tärkeää onkin, että opettajia kannustetaan hankkimaan kaksoispätevyys opetusvelvollisuuden täyttämiseksi.
3. Perusopetuksessa on tarvetta valmistavan opetuksen tehostamiseen. Mäntyharjulaisessa oppilasjoukossa on kunnan kokoon nähden paljon ulkomaalaistaustaisia lapsia ja nuoria. Kunnan tehtävänä on varmistaa heille riittävän tasokas opetus ja huolehtia, että opetushenkilöstöllä on riittävät resurssit toteutukseen. Opetushenkilöstön johtamiseen on myös panostettava.
4. Oppilaiden hyvinvointia tukemaan on saatu palkattua koulunuorisotyöntekijä ja koulukoutsi, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä nuorisopalveluiden kanssa. Työntekijät on palkattu hankerahoituksella ja riskinä on toiminnan katkeaminen hankerahoituksen päättyessä.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

5. Paikkakunnan oppilaiden hyvinvointiin tulee panostaa. Yhä paheneva liikkumattomuus näkyy oppimistuloksissa ja yleisessä hyvinvoinnissa. Päihteiden käyttöäkin esiintyy jossain määrin. Sivistyspalveluiden ja Eloisan välistä yhteistyötä tulee tehostaa edelleen huolehtimalla oppilaskohtaisten opiskeluhoitajien riittävästä kokoontumisesta, varhaisesta puuttumisesta ongelmakohtiin ja tiedottamisesta eri ilmiöistä. Riskinä on Eloisan palveluiden keskittyminen ja henkilökohtaisten kontaktien muuttuminen enenevässä määrin etäyhteyksin toteutettavaksi.

6. Lukio on onnistunut säilyttämään paikkansa vakaana Mäntyharjun ainoana toisen asteen oppilaitoksena. Oppilasmäärä on pysynyt hyvällä tasolla taaten lukion toimimisen kaksisarjaisena. Mäntyharjun lukio onkin pärjännyt hyvin lukiodien välisissä vertailuissa.

7. Kansalaisopisto on tasapainottanut talouttaan toimintaympäristön muuttuessa. Pitkien harrastuspohjaisten kurssien rinnalle on kehitetty lyhytkurssitoimintaa ja yksilöopetusta, jotka ovat lisänneet koulutuksen vetovoimaa ja tuloja. Talouden tasapainottaminen näyttäytyy asiakkaille koulutustarjonnan kaventumisena ja opiskelijamaksujen korotuksina. Riskinä on pitkään toimineiden paikkakunnan vetovoimaa lisänneiden esittävien taiteiden ryhmien toiminnan hiipuminen.

8. Varhaiskasvatuksessa on valmistunut tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Suunnitelma on toteutettu yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa ja tekemiseen on osallistettu niin lapsia kuin huoltajia. Suunnitelma sisältää tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja katsomuskasvatukseen liittyviä käsitteitä ja esittelee käytännön menetelmiä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden selvittämiseksi. Suunnitelma on laadittu kattavasti ja hyvin. Oleellista on seurata miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat varhaiskasvatuksessa.

9. Valtuustokauden aikana on ollut esillä kiistat koulukuljetussopimuksista sekä näkemyserot sivistysjohtajan ja sivistyslautakunnan välillä. Toiminnassa tulee noudattaa lakeja, säädöksiä ja kunnan hallintosäätöä. Operatiivisen johdon ja luottamushenkilöorganisaation tulee kyetä yhteistyöhön rooliensa mukaisesti.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta merkitsee arviointikertomuksen 2024 tiedokseen.

Lisäksi sivistyslautakunta toteaa, että

1. Kulttuuripalvelujen tuottaminen ja koordinointi on siirtynyt vuoden 2025 alusta Kansalaisopiston vastuulle. Toiminta on systematisoitunut ja kulttuuripalveluja tuotetaan tavoitteellisesti Kuntaliiton jäsentelyn mukaisesti.

2. Kelpoisuuden omaavien opettajien ja sijaisten saaminen on edelleen haasteellista. Lasten lukumäärä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa on noussut vuosien 2024–2025 aikana väestöennusteesta poiketen.

3. Ulkomaalaistaustaisten oppilaiden määrä jatkaa kasvuaan. S2-opettajaresurssien hankinnassa on kova kilpailu koulutuksen järjestäjien kesken. Erillisen valmistavan luokan tarve on lisääntynyt merkittävästi.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

4. Koulunuorisotyöntekijä ja koulukoutsi ovat perusopetuksen uusia resursseja. Resurssien säilyttäminen on haasteellista kunnan taloustilanteen vuoksi. Jatko pyritään turvaamaan hakemalla lisää hankerahoitusta.
5. Oppilaiden hyvinvointiin panostetaan etsimällä uusia resursseja, jotka vahvistavat koulunuorisotyötä ja liikunnallisen elämäntavan omaksumista. Lapset ja nuoret tullaan huomioimaan yhä vahvemmin kunnan hyvinvointisuunnitelmassa 2026–2029.
6. Lukion toiminta jatkuu kaksisarjaisena. Yrittäjyysopintojen aloittaminen lukiossa vahvistaa sen asemaa.
7. Kansalaisopiston toiminta on laajentunut Pertunmaan alueelle. Talouden sopeuttaminen jatkuu. Opisto on sitoutunut pitkäaikaiseen yhteistyöhön seniori- ja kesäteattereiden kanssa. Lisäksi lasten ja nuorten teatterit toimivat osana taiteen perusopetusta.
8. Varhaiskasvatus on erittäin toimivaa. Sen keskeisiä haasteita ovat nopeasti lisääntyvät lapsimäärät sekä monikulttuuriset ryhmät, joissa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon ylläpitäminen realisoituu päivittäin. Pertunmaan varhaiskasvatuksen tilaratkaisuja kiirehditään.
9. Kunta on palkannut koulukuljetuskoordinaattorin, jolla on hallintosäännössä vahvistetut vastuut. Uuden koulukuljetuskilpailutuksen valmistelu vuosille 2026-2031 (3+1+1) on aloitettu.

Päätös

Hyväksyttiin.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 93

Aluehallintoviraston lausunto- ja selvityspyyntö sivistyslautakunnalle

MjuDno-2025-546

Valmistelija / lisätiedot:

Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja, jari.hautamaki@mantyharju.fi

Itä-Suomen aluehallintovirasto (AVI) on osoittanut Mäntyharjun kunnan sivistyslautakunnalle 28.8.2025 lausunto- ja selvityspyynnön (ISAVI/7607/2025), johon se on koonnut kolme erillistä kantelua liittyen koulukuljetuspäätöksiin. AVI pyytää sivistyslautakuntaa

1. hankkimaan kantelussa nimetyiltä tai muutoin kantelun mukaisissa asioissa vastuullisilta henkilöiltä kirjalliset selvitykset (jäljennös tästä lausunto- ja selvityspyynnöstä liitteineen tulee antaa selvityksiä antaville) ja

2. antamaan oman lausuntonsa menettelyn laillisuudesta.

Selvitykset ja lausunto pyydetään toimittamaan Itä-Suomen aluehallintoviraston kirjaamoon 30.9.2025 mennessä.

Lausunto- ja selvityspyynnön laajuuden ja prosessissa olevien muiden kanteluiden vuoksi Mäntyharjun kunta on pyytänyt 12.9.2025 Aluehallintovirastolta lisääaikaa 31.12.2025 saakka.

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta pyytää nimetyiltä henkilöiltä kirjalliset selvitykset ja valmistelee oman lausuntonsa menettelyn laillisuudesta.

Päätös

Hyväksyttiin.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 94

Sivistyslautakunnan kokousajat

MjuDno-2025-574

Valmistelija / lisätiedot:

Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja, jari.
hautamaki@mantyharju.fi

Sivistyslautakunnalle ehdotetaan seuraavia kokouspäiviä syksylle 2025. Kokouspäivien suunnittelussa on huomioitu kunnanhallituksen kokousaikataulut sekä talousarvioaikataulu.

ke 29.10. klo 17

ke 19.11. klo 17

ke 17.12. klo 17

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Sivistyslautakunta päättää seuraavat syksyn 2025 kokousajat alustavasti:

ke 29.10. klo 17

ke 19.11. klo 17

ke 17.12. klo 17

Päätös

Hyväksyttiin siten täydennettynä, että seuraava kokous 29.10. pidetään Pertunmaalla.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

§ 95

Toimialan ajankohtaiset asiat

Valmistelija / lisätiedot:

Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja, jari.
hautamaki@mantyharju.fi

Sivistysjohtaja kertoo toimialan ajankohtaisista asioista.

1. Sijaisuudet, avoimet paikat ja muut henkilöstömuutokset
2. Muut asiat

Ehdotus

Esittelijä: Jari Hautamäki, kansalaisopiston rehtori-kirjastotoimenjohtaja

Merkitään tiedoksi.

Päätös

Lautakunta muutti asioiden käsittelyjärjestystä siten, että § 95 "Toimialan ajankohtaiset asiat" käsiteltiin pykälän 83 "Pöytäkirjan tarkastus" jälkeen. Hallinto- ja talousjohtaja Tuomo Penttinen poistui kokouksesta tämän pykälän käsittelyn jälkeen klo 18.00.

Tapio Hämäläinen oli poissa kokouksesta tämän pykälän käsittelyn aikana klo 17.33-17.44.

Merkittiin tiedoksi.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Muutoksenhakukielto

§82, §83, §84, §85, §86, §88, §89, §90, §91, §92, §93, §94, §95

Muutoksenhakukielto

Muutoksenhakukielto

Oikaisuvaatimus / kunnallisvalitus

Tästä päätöksestä ei saa tehdä oikaisuvaatimusta eikä kunnallisvalitusta, koska päätös koskee vain valmistelua tai täytäntöönpanoa (KuntaL 136 §)

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mäntyharjun asianhallintajärjestelmässä

Oikaisuvaatimus

§87

Oikaisuvaatimusohje

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla tuomioistuimeen.

Oikaisuvaatimusoikeus

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä:

- se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen), sekä
- kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimusaika

Oikaisuvaatimus on tehtävä **14 päivän kuluessa** päätöksen tiedoksisaannista.

Oikaisuvaatimus on toimitettava Mäntyharjun kunnan kirjaamoon määräajan viimeisenä päivänä ennen kirjaamon aukioloajan päättymistä.

Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä. Käytettäessä tavallista sähköistä tiedoksiantoa *asianosaisen* katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, kolmantena päivänä viestin lähettämisestä.

Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa.

Tiedoksisaantipäivää ei lueta oikaisuvaatimusaikaan. Jos oikaisuvaatimusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, joulukuun 26 päivä tai juhannusaatto tai arkilauantai, saa oikaisuvaatimuksen tehdä ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen.

Oikaisuvaatimusviranomainen

Viranomainen, jolle oikaisuvaatimus tehdään, on **Mäntyharjun sivistyslautakunta**.

Postiosoite: PL 76, 52700 Mäntyharju

Käyntiosoite: Pentinpolku 1

Sähköpostiosoite: kirjaamo@mantyharju.fi

Puhelinnumero: 044 7707 210

Kirjaamon aukioloaika: maanantaista perjantaihin klo 9-12 ja 13-15

Oikaisuvaatimuksen muoto ja sisältö

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti. Myös sähköinen asiakirja täyttää vaatimuksen kirjallisesta muodosta.

Oikaisuvaatimuksessa on ilmoitettava:

- päätös, johon haetaan oikaisua
- miten päätöstä halutaan oikaistavaksi
- millä perusteella oikaisua vaaditaan

Oikaisuvaatimuksessa on lisäksi ilmoitettava tekijän nimi, kotikunta, postiosoite ja puhelinnumero.

Jos oikaisuvaatimus päätös voidaan antaa tiedoksi sähköisenä viestinä, yhteystietona pyydetään ilmoittamaan myös sähköpostiosoite.

Pöytäkirja

Päätöstä koskevia pöytäkirjan otteita ja liitteitä voi pyytää Mäntyharjun kunnan kirjaamosta.